

Emocje a tożsamość glottodydaktyków w fazie stabilizacji zawodowej

Streszczenie

Rozprawa zorientowana jest na zrozumienie natury emocji glottodydaktyków w fazie stabilizacji w odniesieniu do procesu kształtowania ich tożsamości zawodowej. Badaczka postawiła sobie za cel ukazanie, jakich emocji podstawowych doświadczają nauczyciele języków obcych w wieku średnim w relacjach z uczniami, rodzicami uczniów, współpracownikami oraz z dyrektorem szkoły oraz jak wpływają one na kształtowanie się tożsamości zawodowej nauczycieli języków obcych. Ponadto założono zbadanie dominujących emocji podstawowych i ich korelacje z syndromem wypalenia zawodowego nauczycieli języków obcych i ze stosowanymi strategiami radzenia sobie ze stresem.

Ramy teoretyczne dysertacji tworzą dyskursy nad pojęciami tożsamości i emocji, opis specyfiki pracy glottodydaktyków w fazie stabilizacji i typowych obciążeń emocjonalnych w zawodzie nauczycielskim i ich skutków. W pracy przyjęto założenie, że nauczyciel wykonuje pracę emocjonalną (Hochschild, 2009), a emocje są podstawą relacji międzyludzkich (Binder, Palska, Pawlik, 2009). Dlatego też w rozprawie odniesiono się do strategii radzenia sobie w sytuacjach stresowych (Larsen i Prizmic, 2004), zagadnień regulacji emocji (Łosiak, 2007) i zastosowania inteligencji emocjonalnej (Goleman, 1997) w procesie nauczania.

Przedstawione w pracy tło teoretyczne obejmujące kluczowe pojęcia tożsamości i emocji, koncepcję cyklu życia Eriksona (1968, 1997), teorii rozwoju zawodowego Supera (1984), modelu tożsamości Werbińskiej (2017), koncepcję kompetencji zawodowej Szymankiewicz (2017) oraz rozwoju zawodowego nauczycieli Day'a (2004) posłużyły do stworzenia projektu badawczego, w którym zastosowano triangulację badań. W jakościowym badaniu biograficznym przeprowadzonym w grupie 14 glottodydaktyków zatrudnionych w szkołach ponadpodstawowych zastosowano wywiad częściowo ustrukturyzowany. Przy użyciu metody biograficznej podjęto próbę zbadania emocji doświadczanych w klimacie codziennych interakcji w szkole, ich kategoryzacji i interpretacji. Z kolei celem badania ilościowego było zaadaptowanie i walidacja narzędzia do pomiaru emocji nauczyciela języka obcego, w którym poszukiwano związków emocji podstawowych z syndromem wypalenia zawodowego i sposobów radzenia sobie w trudnych sytuacjach zawodowych. Badanie ankietowe miało zasięg ogólnopolski, objęto nim 517 glottodydaktyków.

W badaniu jakościowym emocją najczęściej artykułowaną była radość, następnie smutek, złość, strach i miłość. Badania wykazały, że emocje pozytywne mają swoje źródło w interakcjach z uczniami, rodzicami, innymi nauczycielami i dyrektorem szkoły, oraz potwierdzają wpływ na formowanie się tożsamości zawodowej. Natomiast emocje negatywne powstają na skutek obciążenia zawodowego wynikającego z braku równowagi między życiem zawodowym a prywatnym, z presji ze strony społeczeństwa i z dynamicznych zmian edukacyjnych.

Weryfikacja wyników ilościowego badania ankietowego wykazała związki nasilania się emocji podstawowych w interakcjach w szkole z objawami syndromu wypalenia zawodowego i stosowanymi sposobami radzenia sobie ze stresem. Jako najczęściej pojawiającą się emocję odnotowano złość, następnie smutek i radość, strach oraz miłość jako najrzadziej odczuwaną. Porównanie nauczycieli języka angielskiego z innymi glottodydaktykami pokazało, że występujące u anglistów emocje negatywne – smutku, strachu i złości mają swoje podłoże w obciążeniu zawodowym, podczas gdy u nauczycieli języków obcych drugich (języka niemieckiego, rosyjskiego czy francuskiego) źródłem negatywnych emocji jest zagrożenie stabilizacji zawodowej i ryzyko redukcji etatu lub jego części.

Wyniki obu badań potwierdzają, że nauczanie języka obcego jest „pracą emocjami” oraz „pracą nad emocjami” (Hochschild, 2009), a emocje stanowią nieodłączną część życia szkolnego nauczycieli w wieku średnim. Jako ważna postrzegana jest umiejętność zarządzania własnymi emocjami w szkolnych interakcjach, gdyż wpływa ona na dobrostan nauczycieli, na klimat w klasie i wspiera uczniów w ich rozwoju emocjonalnym.

Słowa klucze:

glottodydaktyk, nauczyciel języka obcego, emocje podstawowe, tożsamość zawodowa, stabilizacja zawodowa, syndrom wypalenia zawodowego, strategie radzenia sobie w sytuacjach stresowych, biografia zawodowa